

Βασικά κείμενα
για την
Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Η ΧΑΡΤΑ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

Σειρά: Βασικά κείμενα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
Τεύχος 1

Βασικά κείμενα
για την
Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Η ΧΑΡΤΑ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

Σειρά: Βασικά κείμενα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
Τεύχος 1

Η σειρά "Βασικά κείμενα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση" περιλαμβάνει τις παρακάτω εκδόσεις:

Τεύχος 1: Η ΧΑΡΤΑ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

Τεύχος 2: Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΤΙΦΛΙΔΑΣ

Τεύχος 3: Η ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

Τεύχος 4: "ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 36 ΤΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ 21" (AGENDA 21)

ISBN

Διεύθυνση: Λ. Βουλιαγμένης 1, Τ.Κ. 116 36, Αθήνα

Τίτλος πρωτότυπου: BELGRADE CHARTER

Μετάφραση: Αγγελική Τρικαλίτη

Γλωσσική επιμέλεια: Μαρία Χατζηεμμανουήλ, Αγγελική Τρικαλίτη

Υπεύθυνος έκδοσης: Βασίλης Ψαλλιδάς

Έκδοση:

Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.

Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών
για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

για την Προστασία του Περιβάλλοντος
και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η Χάρτα του Βελιγραδίου αποτελεί τη διακήρυξη της Διακυβερνητικής Συνδιάσκεψης για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση που πραγματοποιήθηκε το 1975 στο Βελιγράδι, υπό την αιγίδα της UNESCO. Η Συνδιάσκεψη αυτή είχε επακολουθήσει την Παγκόσμια Συνάντηση των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον, που έγινε στη Στοκχόλμη το 1972.

Εισαγωγικό σημείωμα

Στις πρώτες κιόλας συζητήσεις μας με φίλους και συνεργάτες τόσο της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. όσο και της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς διαπιστώθηκε η σημαντική έλλειψη βασικών κειμένων σχετικών με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στα Ελληνικά, ιδιαίτερα εν όψει της διοργάνωσης της Παγκόσμιας Διάσκεψης της UNESCO: "Περιβάλλον και Κοινωνία: Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση των Πολιτών για την Αειφορία", θεσσαλονίκη 1997.

Τα κυριότερα από αυτά εκδόθηκαν από την UNESCO και το UNEP αλλά και άλλους διεθνείς οργανισμούς. Έτσι αποφασίστηκε να εκδοθεί από κοινού από την ΠΠΕΕΠΚΕ και την ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ μια σειρά υπό τον τίτλο "Βασικά κείμενα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση".

Εύκολα αποφασίστηκε το πρώτο και το δεύτερο βιβλίο της σειράς "Η Χάρτα του Βελιγραδίου του 1975" και η "Διακήρυξη της Τιφλίδας του 1977". Το τρίτο θα είναι η "Παγκόσμια Διάσκεψη της Μόσχας", δέκα χρόνια μετά την Τιφλίδα, το 1987 και το τέταρτο "Το Κεφάλαιο 36 της Ημερήσιας Διάταξης 21, (Agenda 21)" από την Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του RIO DE JANEIRO, του 1992.

Ο σχεδιασμός υπήρχε από καιρό, δεν υπήρχαν όμως οι απαραίτητοι πόροι. Η έκδοση σήμερα πραγματοποιείται με την ενίσχυση του ΥΠΕΧΩΔΕ και της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στον Υπουργό Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων Κο Κώστα Λαλιώτη για το προσωπικό του ενδιαφέρον τόσο για την έκδοση όσο και για την Διάσκεψη.

Ευχαριστίες οφείλονται ακόμη στον κ. Δημήτρη Τσίρο, πιστό φίλο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη χώρα μας και στον οραματιστή πρόεδρο της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ και της Συντονιστικής Οργανωτικής Επιτροπής της Διάσκεψης Μιχάλη Σκούλλο.

Ακόμη πρέπει να αναγνωριστεί η σημαντική συμβολή των:

Αγγελικής Τρικαλίτη *BSc, PhD*, Ναθαναηλίδη Κοσμά *MSc, PhD*,

Σοφία Αναστασίου *BA, MA*, Χατζηεμμανουήλ Μαρία, Φιλόλογο

και Ιλιάντα Ψαλλιδά που βοήθησαν ουσιαστικά στην πραγματοποίηση της έκδοσης.

Ο Υπεύθυνος της Έκδοσης

B. Ψαλλιδάς
Πρόεδρος της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.

Πρόλογος

Η περιβαλλοντική κρίση, με περισσότερο ή λιγότερο έντονα χαρακτηριστικά στις διάφορες χώρες, αφορά όλους μας.

Κανείς γι' αυτό δεν θα ήταν σκόπιμο να απουσιάσει από την τεράστια προσπάθεια, που πρέπει να καταβληθεί, ώστε να δρομολογηθεί αυτό που ονομάστηκε Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Η πολιτική και οι πολιτικοί, τα κοινωνικά κινήματα και πάντως οπωσδήποτε το Οικολογικό, οι λειτουργοί της Εκπαίδευσης, η νεολαία, οι παράγοντες της περιβαλλοντικά συμβατής Ανάπτυξης - όλοι έχουν ένα ιδιαίτερο ρόλο να παίξουν.

Άλλωστε οι εξελίξεις είναι ραγδαίες και δεν περιμένουν...

Αποτελεσματικό εργαλείο για να κινηθούμε σωστά είναι λοιπόν, δίχως άλλο, η Οίκο - Περιβαλλοντική Αγωγή.

Η σειρά "Βασικά κείμενα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση" ελπίζεται να ενισχύσει παρόμοιες εμπνεύσεις, που ουσιαστικούς στόχους έχουν αφ' ενός τη διάδοση συναφούς πληροφορίας, αφ' ετέρου τη διάχυση ενός προβληματισμού απόλυτα αναγκαίου για την προσέγγιση και επεξεργασία μιας σύνθετης πραγματικότητας.

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, σαφώς πιο πολύ τα τελευταία χρόνια, όλες σχεδόν τις ανάλογες πρωτοβουλίες, σαν τη συγκεκριμένη, τις δέχτηκε δίχως την ελάχιστη δισταξία. Άλλωστε και το ΥΠΕΧΩΔΕ υλοποιεί αντίστοιχα προγράμματα, συχνά σε συνεργασία και με άλλους αρμόδιους φορείς.

Τέτοιες πρωτοβουλίες αποτελούν πολύτιμα λιθαράκια σ' ένα εντυπωσιακό ψηφιδωτό γιγαντιαίων διαστάσεων. Πρόκειται ακριβώς για το εναλλακτικό έργο, που ουσιαστικά συντίθεται από το σύνολο των περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων πολιτών ολόκληρου του πλανήτη Γη.

Ο Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΛΙΩΤΗΣ

Η ΧΑΡΤΑ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

ΕΝΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

A. Κατάσταση του περιβάλλοντος

Η γενιά μας είναι μάρτυρας μιας πρωτοφανούς οικονομικής ανάπτυξης και τεχνολογικής προόδου, η οποία ενώ προσπορίζει ποικίλα οφέλη σε πολλούς ανθρώπους, εν τούτοις, έχει επιφέρει και σοβαρές αρνητικές κοινωνικές και τεχνολογικές επιπτώσεις. Η ανισότητα ανάμεσα στις φτωχές και τις πλούσιες χώρες, αλλά και στο εσωτερικό των χωρών, εντείνεται και υπάρχουν ενδείξεις για αύξηση της υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτή η κατάσταση αν και αρχικά προκλήθηκε από ένα σχετικά μικρό αριθμό κρατών, επηρεάζει σήμερα όλη την ανθρωπότητα.

Η πρόσφατη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για μια Νέα Παγκόσμια Οικονομική Τάξη καλεί σε μια νέα αντίληψη για την ανάπτυξη - τέτοια που να λαμβάνει υπόψη την ικανοποίηση των αναγκών κάθε κατοίκου της γης, όλων των διαφορετικών πολιτισμών, και την ισορροπία και την αρμονία ανάμεσα στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Αυτό που ζητείται ουσιαστικά είναι το ξερίζωμα των βασικών αιτιών που προκαλούν τη φτώχεια, την πείνα, τον αναλφαβητισμό, τη ρύπανση, την εξάντληση των πόρων και τις κυριαρχικές σχέσεις. Ο αποσπασματικός τρόπος με τον οποίο μέχρι τώρα χειριζόμασταν αυτά τα κρίσιμα προβλήματα δεν μπορεί πια να είναι αποτελεσματικός.

Είναι ζωτική ανάγκη οι κάτοικοι του κόσμου να απαιτήσουν τη λήψη μέτρων, στα οποία θα στηρίζεται μια οικονομική ανάπτυξη χωρίς επιβλαβείς επιπτώσεις στους ανθρώπους, μια ανάπτυξη που δεν θα υποβαθμίζει το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής τους. Είναι αναγκαίο να βρεθούν τρόποι με τους οποίους θα διασφαλίζεται ότι η ανάπτυξη ενός κράτους δεν θα γίνεται σε βάρος άλλων κρατών και ότι η κατανάλωση του ενός ατόμου δεν θα γίνεται σε βάρος άλλων ατόμων. Οι πόροι της γης θα πρέπει να αναπτυχθούν με τρόπους που να είναι επωφελείς για όλη την ανθρωπότητα και να προάγουν τη ποιότητα ζωής για όλους.

Χρειαζόμαστε ένα νέο παγκόσμιο ήθος. Ένα ήθος σύμφωνα με το οποίο τα άτομα και οι κοινωνίες θα υιοθετούν στάσεις και αξίες εναρμονισμένες με τη θέση της ανθρωπότητας μέσα στη βιόσφαιρα. Ένα ήθος το οποίο θα αναγνωρίζει και θα απαντά με την ανά-

λογη ευαισθησία στη σύνθετη και διαρκώς μεταβαλλόμενη σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση και ανάμεσα στους ίδιους τους ανθρώπους. Σημαντικές αλλαγές πρέπει να συμβούν σε όλα τα κράτη της γης για να εξασφαλιστεί μια λογική ανάπτυξη που θα εμπνέεται από τα νέα παγκόσμια ιδεώδη, αλλαγές που θα στοχεύουν στη δίκαιη κατανομή των παγκόσμιων πόρων και στην καλύτερη ικανοποίηση των αναγκών όλων των ανθρώπων. Αυτή η νέου τύπου ανάπτυξη θα απαιτεί επίσης την ελαχιστοποίηση των επιβλαβών επιπτώσεων στο περιβάλλον, την επαναχρησιμοποίηση υλικών για παραγωγικούς σκοπούς και το σχεδίασμα τέτοιων τεχνολογιών που θα βοηθήσουν στην επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων. Πάνω απ' όλα όμως απαιτείται η ύπαρξη της ειρήνης μέσω της συνύπαρξης και της συνεργασίας κρατών με διαφορετικά κοινωνικά συστήματα. Σημαντικοί πόροι, οι οποίοι θα ανακατανεμηθούν για να ικανοποιηθούν οι ανθρώπινες ανάγκες, μπορούν να προκύψουν από την περικοπή των στρατιωτικών δαπανών και τη μείωση του ανταγωνισμού των στρατιωτικών βιομηχανιών. Τελικός στόχος πρέπει να είναι ο γενικός αφοπλισμός.

Αυτές οι νέες προσεγγίσεις για την ανάπτυξη και τη βελτίωση του περιβάλλοντος απαιτούν επανεξέταση των εθνικών και των περιφερειακών προτεραιοτήτων. Οι πολιτικές που στοχεύουν στη μεγιστοποίηση του οικονομικού αποτελέσματος, χωρίς υπολογισμό των συνεπειών τους στην κοινωνία και στους πόρους που απαιτούνται για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής πρέπει να τεθούν υπό αμφισβήτηση. Προτού όμως τροποποιηθούν αυτές οι πολιτικές προτεραιότητες, είναι ανάγκη εκατομμύρια άτομα να αναπροσαρμόσουν τις δικές τους προτεραιότητες και να αποδεχτούν «ένα προσωπικό παγκόσμιο ήθος», το οποίο να αντανάκλα, σε όλη τους τη συμπεριφορά, μία δέσμευση για τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και της ζωής όλων των κατοίκων του πλανήτη.

Η μεταρρύθμιση των εκπαιδευτικών διαδικασιών και συστημάτων είναι κεντρικής σημασίας για την ανάπτυξη αυτής του νέου ήθους και της νέας οικονομικής τάξης. Κυβερνήσεις και κέντρα που διαμορφώνουν πολιτικές, δύνανται να επιφέρουν αλλαγές και νέες προσεγγίσεις στην ανάπτυξη και να ξεκινήσουν τη βελτίωση της κατάστασης του πλανήτη - αλλά όλα αυτά δεν θα είναι παρά βραχυπρόθεσμες λύσεις, αν όλοι οι νέοι άνθρωποι του κόσμου αυτού δεν λάβουν μια νέα αγωγή. Αυτή η αγωγή χρειάζεται νέες και δημιουργικές σχέσεις ανάμεσα στους μαθητές και τους δασκάλους, ανάμεσα στα σχολεία και τις κοινότητες, και γενικά ανάμεσα στην εκπαίδευση και την κοινωνία.

Η 96^η πρόταση της συνδιάσκεψης της Στοκχόλμης για το ανθρώπινο περιβάλλον, ζητά την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ως ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία που πρέπει να περιλαμβάνει μια ολομέτωπη επίθεση για την αντιμετώπιση της πάγκο-

σμιας περιβαλλοντικής κρίσης. Αυτή η νέα περιβαλλοντική αγωγή πρέπει να βασίζεται και να συσχετίζεται με τις βασικές αρχές που περιλαμβάνονται στη διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τη Νέα Παγκόσμια Οικονομική Τάξη.

Μέσα στη λογική αυτού του πλαισίου πρέπει να βρίσκονται οι βάσεις για την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, σε παγκόσμια κλίμακα, με την οποία θα καταστεί δυνατό να αναπτυχθούν νέες γνώσεις και δεξιότητες, αξίες και στάσεις, που θα συνιστούν τον παράγοντα - κλειδί για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής τόσο για τις παρούσες όσο και τις μελλοντικές γενιές.

Β. Σκοπός της περιβαλλοντικής δράσης

Ο σκοπός της περιβαλλοντικής δράσης είναι:

Να βελτιωθούν όλες οι οικολογικές σχέσεις, περιλαμβανομένων και των σχέσεων του ανθρώπου με τη φύση και των ανθρώπων μεταξύ τους.

Από εδώ απορρέουν δύο πρωταρχικοί στόχοι:

1. Να αποσαφηνιστούν σε κάθε έθνος ανάλογα με τον πολιτισμό του, οι βασικές έννοιες που είναι γνωστές σαν «ποιότητα ζωής» και «ανθρώπινη ευτυχία», και να δοθεί σ' αυτές μια παγκόσμια διάσταση, μέσα από την εκτίμηση και αναγνώριση των άλλων πολιτισμών πέρα από τα στενά εθνικά σύνορα.
2. Να καθοριστούν οι ενέργειες που εξασφαλίζουν τη διατήρηση και προαγωγή του ανθρώπινου δυναμικού και δημιουργούν συνθήκες κοινωνικής και ατομικής ευτυχίας, εναρμονισμένες με το βιοφυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.

Γ. Σκοπός της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Σκοπός της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι:

Να διαμορφώσει έναν ενημερωμένο και ευαίσθητο πληθυσμό γύρω από το περιβάλλον και τα προβλήματα του ο οποίος θα αποκτήσει γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, κίνητρα και αίσθημα προσωπικής δέσμευσης, για να εργαστεί ατομικά και συλλογικά για την επίλυση των υπαρχόντων προβλημάτων και την πρόληψη νέων.

Δ. Στόχοι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Οι στόχοι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι:

- 1. Συνειδητοποίηση:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να κατανοήσουν το περιβάλλον ως ενιαίο σύνολο και τα προβλήματα του, καθώς και τον καθοριστικό ρόλο του ανθρώπου στην επίλυση τους.
- 2. Γνώση:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να κατανοήσουν το περιβάλλον στο σύνολο του, τα προβλήματα του και το ρόλο του ανθρώπου μέσα σ' αυτό και την ευθύνη των ενεργειών του γι' αυτό,
- 3. Στάσεις:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να αποκτήσουν κοινωνικές αξίες, ζωηρό ενδιαφέρον και διάθεση για ενεργό συμμετοχή στην προστασία και βελτίωση του.
- 4. Δεξιότητες:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- 5. Ικανότητα αξιολόγησης:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να αξιολογούν περιβαλλοντικές παραμέτρους και εκπαιδευτικά προγράμματα ως προς οικολογικούς, πολιτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς, αισθητικούς και εκπαιδευτικούς παράγοντες.
- 6. Συμμετοχή:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να αναπτύξουν αίσθηση ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον και να κατανοήσουν την επιτακτικότητα της δραστηριοποίησης τους για την επίλυση των προβλημάτων του.

Ε. Αποδέκτες

Αποδέκτης της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι το σύνολο του πληθυσμού του πλανήτη. Μέσα στο παγκόσμιο πλαίσιο οι κύριες κατηγορίες πληθυσμού είναι:

- 1.** Ο τομέας της τυπικής εκπαίδευσης που περιλαμβάνει την προσχολική, στοιχειώδη, δευτεροβάθμια και ανωτάτη εκπαίδευση, καθώς και την εκπαίδευση και μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών και των επαγγελματιών ομάδων που έχουν αντικείμενο το περιβάλλον
- 2.** Ο τομέας της μη τυπικής εκπαίδευσης που περιλαμβάνει τους νέους και τους ενήλικες, ατομικά ή συλλογικά, από όλα τα τμήματα του πληθυσμού, όπως οικογένειες, εργάτες, διευθυντές και άτομα που συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων είτε ειδικά είτε γενικότερα με το περιβάλλον.

ΣΤ. Κατευθυντήριες αρχές των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Οι κατευθυντήριες αρχές της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι:

- 1.** Η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να εξετάζει το περιβάλλον στην ολότητα του - φυσικό και ανθρωπογενές, οικολογικό, πολιτικό, οικονομικό, τεχνολογικό, κοινωνικό, νομικό, πολιτιστικό και αισθητικό.
- 2.** Η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να είναι μία διαρκής, δια βίου διαδικασία, σε όλα τα επίπεδα τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης,
- 3.** Η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να υιοθετεί διεπιστημονική προσέγγιση στα προγράμματα της.
- 4.** Η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να δίνει έμφαση στην ενεργό συμμετοχή για την πρόληψη και επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- 5.** Η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να εξετάζει τα κύρια περιβαλλοντικά ζητήματα από μια παγκόσμια σκοπιά, ενώ παράλληλα θα λαμβάνει υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες.
- 6.** Η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να εστιάζει την προσοχή της στην παρούσα και τη μελλοντική κατάσταση του περιβάλλοντος.
- 7.** Η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να εξετάζει τα σχέδια ανάπτυξης και της οικονομικής μεγέθυνσης από μια περιβαλλοντική σκοπιά.
- 8.** Η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να αναδεικνύει την αξία και την αναγκαιότητα της συνεργασίας σε επίπεδο τοπικό και παγκόσμιο για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Έκδοση:
της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.
με την χορηγία
του Υ.Π.Ε.ΧΩ.ΔΕ.

& της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
για την Προστασία του Περιβάλλοντος
και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς